

14. — Զուիցերական օդապ. Helvetia
ղեկավ. Schaeck & Messner.

15. — Իտալական օդապ. Ruvenzori
ղեկավ. Usuelli & Borsalino.

16. — Գաղղիական օդապ. Isle de
France ղեկավ. Leblanc & Dubonaut.

17. — Ամերիկեան օդապ. Saint -
Louis ղեկավ. Hewat & Arnold.

18. — Գերմանական օդապ. Düssel-
dorf ղեկավ. Abercron & Goltzheim.

19. — Անգղիական օդապ. Zephir ղե-
կավ. Hundigton & Brabazon.

20. — Սպանիական օդապ. Monta-
nes ուղղիչը Herrera.

21. — Պելճիական օդապ. Ville de
Bruxelles ղեկավ. Everarts & Jacobs.

22. — Իտալական օդապ. Basiliola
ղեկավ. Frassinetti, Cobiauchi & Lon-
ghi.

23. — Գաղղիական օդապ. Bris d'Au-
tomne ղեկավ. Caron & Marcel.

Այսքան բազմաթիւ օդապարիկներու
թիւշին ընծայած տեսարանը նոր էր և
հիասքանչ և մինչդեռ ամէն ազգի զօ-
րակները երկնքի մէջ կը ծածանէին, եր-
կրի վրայ հանդիսատես բիւրատը ժողո-
վուրդը ծափերով և կեցցէներով մարդ-
կային մտքի յաղթանակը կը տօնէր:

Սակայն պահ մը ամանուն սիրտը ար-
հաւիրելով լեցուեցաւ. Ամերիկեան Con-
queror օդապարիկը 400 մեդր բար-
ձրութեան մէջ զագաթէն ճեղքուելով կայ-
ծակնաբար գետին կը գահավիժէր: Բա-
րեբախտաբար օդապարիկին վարի կողմի
մասը՝ օդոյ դիմակալութեան զօրութիւն-
նովը գունդին մէջ կը մղուի և ճեղքին կը
կոթնի, անկարգելի ձև կ'առնու և ամ-
բողջ կազմածը հետզհետէ դանդաղաբար
գետին կ'իջնէ առանց մարդու փնա հաս-
ցնելու:

Միւս ամբողջ օդապարիկներ զանազան
կողմեր ուղղուելով շատեր որ մը յետոյ
երկիր իջան:

Եղած փորձերէ և յաջողութիւններէ
կրնանք համոզուիլ որ այլ ևս մարդկային

հանճարը՝ բոլորովին յաղթելով օդոյ դի-
մակալութեան՝ պիտի բացուի ուղեւորու-
թեան նոր եղանակ մը՝ որ սահմանուած
է մեծապէս համաշխարհական կեանքի
պայմանները կերպարանափոխ ընելու: Թէ
և Խոստն վերջերս յայտարարեց որ այժ-
մեան օդային նաւորդութեան պարապող-
ները սխալ ճամբով կ'ընթանան, բայց
միանգամայն հաստատեց որ մարդկութիւնը
հեռու չէ այն դարազրկէն յորում պիտի
սկսի թռչիլ օդոյ մէջ և ազատ խոյանալու,
ինչպէս ցամաքի վրայ կը սուրայ ինքնա-
շարժ կառքերու մէջ հանգիստ նստած:

Ուրիշ թիւով պիտի խօսինք թռչնագոր-
ծիներու մասին:

Հ. ՆԵՐՍԵՍ Տ.

ՎԱՌԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թէպէտ և միջին դարու մեր նախնիքը՝ ակուքներու հա-
րողները՝ ապահովապէս մեզմէ քիչ մակոտ էին, ամէն և
դանակի բացօթեայ ապրելու վարժած ըլլաւուն, այնու
հանդերձ անուշտ իրենց ամենէն մեծ հաճոյքը եղած
պէտք է ըլլայ մեծուան երկայն իրիկուններուն մեծ
սենեկին ձեռքին շուրջ ընտանեկան համախմբութիւն-
ները:

Գլեկատէրը՝ արեւ հագիւ թէ խոնարհէր՝ ստիպուած
ըլլալով իր արողքին մէջ փակուելու, ձեռքին շուրջը կը
ժողվէր ոչ թէ միայն իր ընտանիքը, այլ և ծառաները,
դաշտերէ դարձող աշխատատեղերն է, և իր չիւրսօխը,
թիւնը վայելի ճամբորդները, և վառարանին մէջ ըր-
բորդը պայծառ բողբն առլէ ամէն ոք հաշիւ կու տար
թէ ինչպէս օրը անցուցած էր, կը բաժնուէին ապուրի
պտուկները, կը պատմուէին այն անշատեւած առասպել-
ները, զորս չիմայ խղճամայ խնամքով կը հաւաքենք,
բայց ոչ որ կը կարգայ, որովհետեւ իրենց մարմին և
ճապող պատմութեանքը շատ լին համաձայնիլ՝ Կարգի
անհանրութեանց հետ: Զատ ամօք կամ ճարձք ճարձք
մը, որուած վառարանին խոփի շրջապատող պարսի սե-
ղանին վրայ, կամ պատեն զորս ցերեղ երկաթի մը
ծայրը անցուած, վառարանին փախկուն բողբն հետ
լուսաբերող զուտարուած անձիքը, և թող կուլ տար
կանանց որ մանէին կամ աղցնեանքներով զբաղէին:

Այս երբեմնի նահապետական ընտանիքի պարզ և ան-
պաճոյճ՝ միանգամայն այնչափ կենդանի բանաստեղծու-
թիւնը հեղեղէրէ անշարայայու, և կրնայ բուրել, որ
բաղադրելու մէջ ոչ միայն ձեռքի բանաստեղծութիւնը,
այլ զեռան խիլ բոլորովին անհետացած է, քրտամթերի
չին բաղադրին focolare բառին՝ fuoco del lare բա-
կայանի կրակ, հրապուրել ստուգաբանութեամբ հանգրձմ.
փոխանակելով մեծատանց պաշտաներուն մէջ ճառագայ-
թաբանները, կազէ փորքի վառարանը՝ միջակ դասու-

կարգի մէջ. և քիչ մը ածուխը՝ ամենն աղքատներուն տանը: Այնպէս որ մինչև իսկ կը համարիմ որ արդի գրիչներէն շատ քիչերը՝ ընդունակ պիտի ըլլային զեռ զգալու: այլ բանաստեղծութիւնը — որ գուցէ զէջ ալ չէ, վասն զի ով գիտէ ինչպէս պիտի բերնէին, — և եթէ ուզենէ տեսնել զայն լաւագոյն բանաստեղծներէն մէկ քանինքն ուսանալորենքուն մէջ ընկրած, պէտք է դիմել անոնց որ քիչ տարինք ուսով զմեզ կը խաղալուէին, և որոնց անունը մեծ բան մ'է, եթէ սաստկապահանջ ցնաւ-դատներու ամենանոր սերունդը յիշէ՝ թէ և արհամար-հանքով:

Այնու հանդերձ այս առթիւ չեմ կրնար լինել Ծա-նեկայի գեղեցիկ ու պարզ ունեակը:

Անդորրութիւն տան, պաշտելի՝ հիւրասէր վէճ հայրենի սիրտանելակ օժանդէն, ինչպէս իզոմէ մ'յաւէճ քեզի կը դառնայ Սիրտն որ անցողի յարկ մ'ապաւնէ մը կ'ուզէ: Եւ հրեպոմեներ կը յիշէ ժամանակս: Եւ թողներու և պապիկու դըրսանանք, Եւ բոցերու ճօճքն զոցանու և յանկարծ Բացուած գէճերը սիրտսուն և կայտառ:

Եւ ով որ կարգացած է բարի քաղանային անուշ և սաւան բանաստեղծութիւնը, պիտի յիշէ թէ Գնանկայ ինչպէս կը նկարագրէ վարդը, որ աշխարհի վրայ Բա-փառալընի կը վազէ բախտի անասոյց Թիւղներուն և տակն, և զայն մեզի կը ցուցնէ փառաց և աւանութեանց, հանգիսի և խաբկանաց մէջ. բայց ով մանրագութիւնը և ոչ քաղցրութիւնները

կրնան այնչափ զօրեւ որ ան չըլիշէ Զըսարթ՝ ճարճաբեր բերկրալի բոցերուն, Հին նշտապան մ'ու լրտուպան մէջ խորին կէս գիշերուան ծրգիղին սուր ճըրկներն:

*

Սակայն օժանի բանաստեղծութիւնը դուրս կը ցառքէ երբեմն, և քիչ ծանօթ երևոյթներու տակ, արժանազորութիւններէն՝ որ նաւագետական ինչ օժանդէնը մարմա-նեւուն կամ փայտերուն վրայ քանդակուած կը գտնուին յաճախ, և այս խիստ եղանակին յորտմ տանն ամենն սիրելի և անվաղ կարը կ'ըլլայ անոնց չորիւք եղած սաղը, մանաւանդ զիւղի մէջ, ուր քաճախ չոր ճիւղերու զուարթ բոց մը իրենց զօրը կը փայլի և կը ճարճա-տի, օժանդներու արժանազորութիւններն տակի զիւրա ուշադրութիւն կը գրաւեն, և կրնան նիւթ ըլլալ հանա-յական և բերդաբար խառնուկութիւն:

Nutricio et extinguo կարգադի վերջերս տարօրի-նակ օժանի վրայ աղետազէր ձիւղաննի Անցիանի՝ Ս. Ալեքսէն քիչ մը ածելն՝ Կոմնտական ճարճուն վրայ (ի Նոմօ) շինել տուած ամառասանին սքանչելի դաւ-լեմն (hall) մէջ. փեղեցիկ ամառանց մը որ կարծես Սկոթլանդ լոբն անկիւնէ մը հոս փոխադրուած է, բայց որուն անդգրկական նորութիւնները իտալական կապույտին տակ կը փայլվին գեղեցիկութեամբ, որ այլուր անմանօթ է. Nutricio et extinguo կը սնոցառնեն և՛ կը սպասիմ, այս արժանազորութիւնը՝ օրինակուած ինչ օժանի մը որ իր պահպանողական վերադարձին տակ, ո՛վ գիտէ քանի սիրունիկ յաճողութիւն տեսած է. յայտնապէս կը պատ-շաճէ փայտին որ իր սպտուկովը կրակին սնունդ կու տայ, նման Հօր և մօր որոնք կը շինէանք քիչ քիչ սնուցա-նելով և մեծցնելով բոյնին մէջ նոր սերունդը:

Պաշտելի կայսրներտրի պալատան ընդունելութեան մեծ սրահին մէջ օժանիին խափին վրայ նկարուած էր Ալեքս, որուն ճառագայթները կը շնորհաբերին միանգա-մայն պալատ և է հիւզակ մը, և նկարին տակ այս արժանազորութիւնը, Ombibus idem! ամենայաւ:

մօր խօսք, վասն զի եթէ «ամենուն համար նոյն» էր Ալեք, ով որ այդ վառարանին բոցովը կը տաքնար՝ ստե-պուած էր մտածելու. թէ իր օժանիը ընդհակառակն տ-մենեան համար եղիք չէր, այլ դուրսը, հետաւոր ճարճա-նեւուն վրայ, կար թիւնս խեղճ մը, որ ձեռն մէջ կոր-սուկով և մոմանային հովերին բոնուկով սառած էր մեռելը:

*

Հին վառարաններու վրայ ամենին շատ զօրածուած արժանազորութիւնները, ինչպէս որ բնական ալ էր, բոցը յիշեցողներն են:

Միլանու Poldi-Pezzoli Թանգարանին մէջ, փեռա-սաներովը դարու պզտիկ աղուր վառարանի մը շինը մարմանին վրայ կը կարգացուն մէկ կողմը Virtus, միւս կողմը Flamma բառերը, գեղեցիկ ակնարկութեամբ մը այս երկու բառերուն մէջ կ'առնէ աղբերին, վասն զի, ինչպէս որ յայտնի է «առաքինութիւնը չլուսաւորեր»... եթէ բոց մը զայն չփայլեցնէ:

Dum meus assiduo luceat igne focus. «Քանի որ վառարանս կը փայլի յարաւան բոցով», գոգորիկ մաղթանք մ'է որ ինչ վառարաններու շատերու վրայ քանդակուած կը գտնուի, Ignem in sinu ne abscondas. «Գրիչի մէջ կրակ չծածկես» կը կարգացուն Թրե-վիտ մօտ Միացի ամառանոցին վառարանի որ վրայ. արժանազորութիւն մը՝ որ կատարեալ հակասութիւն մը պիտի թուի իտալական ամենագեղեցիկ արժանազոր-ութեան մը հետ, որ շատ գոմարմալն էր փիւ և փե-ղաբերու տեսակէ վառարաններուն սիրտը. Coperto il serba «ծածկուած պահէ». սակայն երկուքն ալ յայտնի կերպով երկու բոցովին տարբեր դաղափարներու կը վերաբերին: Յիշաւի վառարանը որպէս զի սաղցընէ պէտք է իր կրակը ծածկուած պահէ. բայց, ընդհակա-ռակն, երբ կրակը պէտք չէ, լուս է ծածկել՝ պահա-նելու համար. և նոյն կերպով, թէ՛ կրակն և թէ՛ սիրտը մարդութիւնը պահպանելու համար լաւագոյն է ծածկուած պահել զանոնց օժանի բոցը և սիրելի անկիւնը:

*

Վառարաններու արժանազորութեանց մէջ զուարճաբա-նակներն են պաւսերը: 1906 տարուան Միլանու ին-չագային Միւսարանոյնիս այցելուները պիտի յիշեն Պելեւի պալատան մէջ ֆլանտրական գեղեցիկ սրահը, որուն պատերը ծածկուած էին գոթական գրերով հետա-քըքըրական արժանազորութեանը, օրինակ իմն հետեւա-լը. Als de drank is in de man, is de Wyshheid in de kan. «Երբ ըմպելիքը մարդուն մէջ մտնէ, ի. մաստութիւնը անօթին մէջ կ'անցնէ»: Նարի է գիտնալ որ արժանազորութեան ակնարկած ըմպելիքը jenever, հոլանտական ուսով ըմպելին էր, որ ճիշտ սոյն սրահին մէջ կը ծախուէր. բայց ժողովուրդը պարտը չունէր այդ արժանազորութիւնը նշանակուելու: Արդ, խափին վրայ մէկ վառարանին՝ որ այդ սրահին ամենին գեղեցիկ դարձր էր, գրուած էր տեսները:

Potten en pannen
Snygoet voor
Vrouwen en mannea

Այցելուները անշուշտ կարգացած են այդ արժա-նազորութիւնը, որ իր մեծ տառերով միւսներուն իշխել կը թուէր, հետաքրքիր գուցէ մնացած ըլլան նշանակա-լիւնը իմանալու, որ հետեւեալն է. «Մեծ ու պաշտիկ տապալիք թէ մարդը և թէ կիներու օգտակար են». ու ինչ ֆամիլիէն լիզուել, որով քաջասրտած է այս հաւա-տասութիւնը, կը յայտնէ մեզ թէ աստիկա շատ առաջ է արդի ֆէմինիստ պահանջումներէն:

Գաղգիացի կասակաբարոյ շին մատնագիրը՝ թափաբոյ՝ ինչ շնորհակալ լատերերէն երկաղոտ ստանաւ, որը, որ կը գտնուէր, կ'ըսէ, վաճիք որ վառարանին վրայ:

Post triduum mulier fastidit, et ho-pes et imber;
Quod si plus maneat, quadriduanus eat.

Յիշեց օրն վեր ծանօթանալի կ'ըլլան կինը, հիւրը և անձերը, ո՞վ որ յամառ սակի ճարտերէն ստեղծ չոր, բոլոր օրը ինչը պիտի ստիպուէ երթալ: Ամ անձներ սակնալ թէ ինչ կապարանքին ունի այս արանապրտ: Քիւնը վառարանին ճաւ, բացի անկից, որ վաճիքի մը վառարանի վրայ ըլլալով, զիտամը գրուած ըլլայ, ճարտարութեամբ իմացընելու ճամբը հիւրերուն, որ երեք օրն աւելի լինան հոն մեր վայելելու ճամբը:

Եւստիւսին շին ծաղարանքին մը, անոնցմէ՝ որ միւլին գորտ մէջ շատ գործածական էին կիններու զէմ, քանակաւուած է ի Միլան Bagatti - Valsecchi պաւստան վառարանի մը քարին վրայ:

Quid laevius vento? - Ինչ կայ հովն թիթի -
Flamma. Բացը
Quid flamma? - Fumus. Բացը
Quid fumo? - Mulier. Իրախն թիթի - կինը
Quid muliere? - Nihil. Կինն թիթի - Անին:

Սակայն ճանճարի կին մը, որ այլ շնորհ պաւտար այնչեղութեան ցնացող խուրճի մը կը մատակցէր, նուազ փափկանակաւ մարդէ մը ճարտերէն շին վառարանին արանապրտութիւն կարգաւոր, երբ հասաւ quid muliere? բառին, զայն կարգաւոր վեր փոխանակ նիւի ըսելու homo? կարգաւոր:

Եւստի պաւտարին մէջ, գրեզնարութեան որակին ճախ վառարանը իր մարմարի խոփին վրայ լեւանել շատ պարզ և պատշաճ արանապրտութեան ունի, որ մեկնու թանաղ կը կարտէ չէ:

Quisquis amat dietis absentum rolere vitam.
Hanc flammam vetitam noverit esse sibi.

Ով որ բացալայի միտը կ'ողջ ուսել չարախոտութեամբ, զիտայ թէ իրեն արգիւտած է այս բոցը:

✱

Շատ պատշաճութեամբ այժմ հարուստ ամարանդին, բուն և արուստակալ պաւտարներու մէջ, որ ամէն տեղ կը կառուցուին և քաղցանքներ կը զարգային, իր վերն տուտի պատուար տեղ կը ապ շին վառարանին՝ որ նոյն ժամ երբեմն իր ճարտարապետական ուղղութիւն համար մեծ որակներուն իւր զարդ կը յարմարին: Եւ որով ճանաչել իր ժենոնային պաշտօնին պատճառաւ, և ամէն երեսին մէջ, զարգայութեան ճոխութեամբ, յատուկ կերպով ուշադրութեան կը դրուէ, դիւրին է հանդիմալը թէ ինչպէս առ յարմար է արանապրտութեան մը կրելու, որ յայտնէ սառն տիւրը ընտարութիւնը, զարգանքները և միջին իսկ հանրեց հարստութիւնը կամ ծագումը: Պատրիկանքն շին տաններն մէջ թիւ անգամ կ'ըլլար որ պակտը ընտանիքին կընդհանր վառարանին վրայէն, մանաւանդ թէ, որովհետեւ ամէն կողմ կը կախուէր, շատ անգամ նոյն իսկ վառարանի քարին վրայ կը զետէլ դուրս, ապէս ամբի անկողնով Սաքսի թիթի իր մէկ ամառակային մէջ ծագաւորելով կը գրէ: Յիշ կինը վառարանի քարի մը վրայ քանդակել ստուած էր, յայտնելով թէ Խոսիին մէջ գրած էր զայն, որպէս զի ինչպէս, Եւստիւսին ճամբ մը որ կընդհանր շունը, վառարանի քարին վրայ խորհրդանշան մը փորագրել կու տար, այս սովորութիւն ի մանաւորի Գաղղիայ մէջ տարածուեցաւ, որ այս պատճառաւ նոյն իսկ plique-tes de cheminée հասարակել կան:

Արուստակալութեան կընդհանրները շատ բան կորուսած են իրենց երբեքի կարողութիւնէն: Այնուհետեւ, շին վառարանն այժման նոյրը ծագուածի ասան կը շատ մնին այս յատուկ ջնջանքի զարգարանին ալ ճանաչել, և երբ այս բան ընդդէմ ճարտարութեան, այլ մարդի ամենն ազնիւ կարողութիւնները յամառութեամբ գործածելով իր հարստութիւնը զիտող մը, կը ճամբարի թէ պախկանակելու բան մը չկայ եթէ մէկը ճամբ ամէն իր արտապրտութեան այս տեսակ արտաքին զգեստներէ Միլան մէջ կառուցուած՝ մեծանուն (Ulbrico Hoepliի ճամբ՝ սքանչելի պաւտար մէջ, ճաշի սենեկին վառարանին վրայ՝ խուփին մէջտեղը՝ կը տեսնուի: Ս և H զրեքի փակագիրը մը խոցող բուրդակի մը մէջ, և զգեցելի կերպով կարգաւոր երկրորդ մը որուն վրայ գրուած է. In labore virtus et vita, իրաւ է որ արանապրտութիւն վառարանի անխաղիղ բան մը չունի, ինչպէս նաեւ այն ամէն արանապրտութիւնները որ վառարաններու վրայ կընդհանր մը գրուած են: Բայց եթէ մասնեց ճարտար անձին վրայ և թէ, ինչպէս որ բոյն, չկայ աւելի յարմար տեղ մը նշանակալից արանապրտութիւն մը զետեղելու համար, պիտի տեսնուէր որ շատ աչկէ կը դուրս հոն նոյն իսկ ընտարած խոցող մը, շին սպասարաններու շնորհապրտութեան նման, ի հաստատութիւն և ի ցոյց դառնալով ստացուած արտապրտութեան վերջին դարձումը մէջ փորցիկ իշխաններէ իրենց կապաւաններուն տանիք ընդառաջ կընդհանրները, ամենայնինքն մասնաւորութեամբ ճամբը, անշուշտ աւելի մեծ արժէք մը չունին ուրիշներուն իրենց իրենցմէ արտապրտութեան աշխատութեամբ հարստութեան ըզմ, և ես կը ճամբարին որ եթէ Ulrico Hoepli կրկնապատն սերունդ ունենայ, իր թիթիները և թիթիները իրենց պարզ մը պարբեր, ցոյցերով սառն տեսիլին վրայ, իրենց պաւտարն ընտարած խոցելին մէջ՝ իրենց արտապրտութեան վկայագիրը:

Գաղղիայ ա' Արուստակալի իր Capponcina ամարանդի՝ աշխատութեան սենեկի վառարանին վրայ՝ պարզապէս քանդակել ստուած է. Divæ Salandrie sacrum, իրենց անկալի արանապրտութեան, որ կառարանային կը ճամբարին խորհրդանշանները սիրող և անոնց յարուստութեան տուտը կը մարդուն՝ որ այլ աշխատանքին մէջ կը խորհի և կ'աշխատար: Ուստիտարներն աւելի յարմար ինչ առակալող խոցող կընտր գտնու, որուն նախկին իր կրակը՝ (Il fuoco) կրակի... ճարտար, Բիւշակաւորակ ինքն մեծ քանակը պատճառել է, և ստուգիւ տեսիլ: Գտնած մ'է իրեն ճամբը, Արուստակալային ընտարած մեծ որակին վառարանին ճամբը Montaninի մէջ այն սքանչելի ամարանդին՝ զոր 1807-ին իրեն ճամբը իրենց տուտ: Այնչեղային նախապանդ վրայ, և զարմանք, ինչպէս որ պիտի տեսնուի, կրկնակի արդարաւոր է:

Շատ տարի է որ ամբի ունեցայ տեսնալու Փիլանդիայի մէջ Campagna փողոցի թիթի 35 տարեկան վրայ՝ անկալիտաւ մը տուտին յարին բարձրանալով գրեթէ գետնաշուտ, որուն վերայիցաւ ճամբուն վրայ նախող ճակարտը գրուած էր, բաւական խոցող՝ զերեքով այս արանապրտութիւնը: Forse che sì, միջնակ միտ եւ թիթի վրայ, որ պարբեր ճարտարակի մը վրայ կը նայի, նոյն տեսակ զերեքով գրուած էր Forse che no. Տարբեր էին էր, և այլ սիրելիլայական քարը, եթէ սառն մասնաւորակը չէ, անպատշաճ քանի մը գաւառի ի վեր աւոր մաս կը կարգուէ: Առկային բոլոր ճարտարակի և քնուտ թիթիներն լուսաբանութեան մը տանիքն ճամբը՝ իր խորհրդարան կրկին ընդհանրանալով նշանամար իր զարկուն, և ամպուտիցայ միտը զարմալ հնարաբարութեան մէջ: Այլ շատ տարն չկայ լուսալիններն իմացուած թէ Գաղղիայ ա' Արուստակալի արանապրտ վկայագրութեան պիտի սկսի, և գրեւոր վրայ է հասաւ որ որ պիտի կու տուի... Forse che sì, forse che no...

Նույն, միջերն թիթիի մը մէջ Փիլանդիայի նոր ամարանդին՝ նախապարբ կարգաւոր:

կը գտնուի որ ընդունելութեան մեծ որակին վառարանին վրայ՝ Գերմանայի բանաստեղծը նկարել տուած է մարդարտածագիկ մը որ տեղեկութիւն ըլլալու վրայ է, և իյնալու մօտ թերթերուն վրայ՝ քաշել տուած է փփփս, խակի սոյն արժանապրօթիւնները. *Forse che si... forse che no...* «Թերևս այո՛... Թերևս ոչ...»

Անշուշտ շատ հասարակ և սովորական արժանապրօթիւն մը չէ, որ այս երկու մեծ գրիչներէն ընտրուած է, մէկէն՝ իբր սխալութիւն իր նոր վէպին, միւսէն՝ իբր նշանադրում իր տան օճախին։ Ասկայն, թէ որ ինքնին բանի մը անկարկութիւն չընէր, նշանակութիւն մը չունի. և որովհետեւ խոստովանեցայ կատարեալ աղիտութիւնս՝ յորժմէ մնացի առոր մասին՝ երբ Փիւլշենցայի հին տան վրայ անոր հանդիպեցայ, ղերբաւ պիտի ըմբռնուի զարմանքս յանկարծակի զիմացս ելլալը տեսնելուս այսչափ տարբեր պաշտօններով, կրկին գրիչներու միջոցաւ, նշանաւոր երկուքն ալ՝ սակայն այնքան տարբեր իրարմէ. և թէ որ շատ մը յանդգնութիւններու մէջ որոնց արամադրեալ եմ, ընկերը նեղել գիտանալ ալ ունենայի, ետ չի կենար գրելու երկուքին ալ՝ լուսաբանութիւն մ'առնելու համար այս մասին։ Ստուգելի սակայն որ երկուքն ալ հին բաժանորդ են *Minerva* թերթին, ուստի ո՛վ դիտէ թէ կարգալով այս տողերս զՔան վրաս, և ինքի չղրկեն իրենց անձալիք քարաւ, որոնց հաղորդ պիտի ընեն ընթերցողներս՝ զիրենց ալ եւ տասնամութեանս մէջ զպաճ ըլլալու խցով շննալու համար։

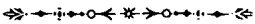
Կրնամ յուսալ,
Թերևս այո՛, Թերևս ոչ։

*

Պիտի լիմցնեմ վերոյիշեալէն աւելի խորհրդաւոր արժանապրօթեան մը, և ամէն կերպով խորհրդաւոր աւմնուի, որ Շամփանիէի հին տան մը վառարանին վրայ կը գտնուի։ Շատ անգամ հրատարակեցաւ ան զազգրեական *Intermédiaire* հին թերթին, և մեկնութիւնը գիտցող մը չեղաւ. ես պարզ հետաքրքրութեան համար կը յիշեմ, սակայն եթէ ընթերցողներու մէկը իր սրաւ մրտախիւնը զործածելով չալողի ծափահարելի մեկնութիւն մը գտնուի, ուրախ պիտի ըլլամ թերթին մէջ հրատարակելու։

Արժանապրօթիւնը որուն վրայ է խօսքերնս *Intermédiaire*ի մէջ բառորոտաւ յայպէս մէջ բերուած է.
Sic ut vel ut non sic vel sic, 1565.

Թարգմ. Հ. Գ. ԼԱՍԱՐԵԱՆ

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Գ Ի Ա Դ Ա Բ Ա Ն

ԸՆՏԻՐ ՀԱՏԱԻԱԾՆԵՐ

ԻՄՄԱՆՈՒԷԼ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

Ծաղկաքաղ մը կրնայ ըլլալ օտարազգի մատենագիրներէ հաւաքուած, կրնայ ըլլալ խառն՝ օտար և հայ հեղինակներէ. կամ՝ զուտ հայկական, « տոհմային » —

ինչպէս սիրեց կոչել իրենը Ա. Վ. Սիրունեան։ Յարգ. Նազարեանցի ներկայ «Բնտիր Հատուածներ»¹ երկրորդ դասակարգէն է, բայց ջանացուած է աւելի ճոխ ընել մեր զրագէտներու բաժինը։

Պ. Արմենակ Արամեանի «Աշխարհի ամենագեղեցիկ գիրքը» ծաղկաքաղէն վերջ՝ այս երկրորդն է զոր կ'ընծայէ Պ. Խաւհակեանի հայրենիքը։

«Բնտիր Հատուածներ»² բաժնուած են, — յօրինողի կամքէն անկախ, — երկու հատորներու. Ա մասը՝ Արձակ, Բ.ը՝ Բանաստեղծութիւն։ Երկհատոր այդ քրեւթոմարի տեսնելով՝ մարդ պիտի հրճուէր վերջապէս ժառանգած ըլլալուն բազմազան և առատ նիւթեր, որոնք այլ ևս զինք պիտի ազատէին ստուար հատորներ ըզրընէ՝ երկտող բան կարդալու համար։ Ասկայն ուրիշ քանքը կը յայտնէ անոնց անգամ մը խնամոտ թղթատումը, ընթերցումը։

Ու նախ պէտք է ըսել որ յարգ. հեղինակը ներկայ չըլլալով իր զրքի տպագրուելուն՝ մեզմէ առաջ իրեն անհաճոյ անցած է իր ծաղկաքաղին արտաքինը։ Ստուարութիւնը դարձանելու համար ստիպուելով քանի մը յօդուածներ յապաւելու՝ զանց ըրած կամ մոոցած է ցանկն ալ այդ ուղղութեան բերել. և հիմայ դուք շատ նիւթեր կը կարդաք՝ միայն... ցանկին մէջ։ Ասկէ՝ անպատեհութիւն մըն ալ։ Ա մասին ցանկը՝ չի համապատասխաներ յօդուածներուն. օրինակ, « Առաջին տեսակցութիւն » (1էօն) որ պէտք էր, ըստ ցանկին, 136-րդ թիւին մէջ գտնուի, 132-րդին տեղափոխուել է. և այսպէս՝ բոլոր միւսներն ալ։

Առանց յիշատակելու որ թուղթը բաւական մաքուր է, տպագրական տառերը որոշ և սխալները բաւական առատ՝ պիտի անցնիմ կարեւոր խնդրի մը։ — «Բնտիր Հատուածներ»³ յօրինողը՝ ուզած է լեզուական նորութիւն մը և ուղղագրու-

1. Ա. և Բ մաս, տպ. Աւետիսեանցապետ, 1908.